

Kültürel Çalışmalar: Görmezden Gelinenin Görünür Kılınması

Cultural Studies: Making Ignorable Visible

Nazife Güngör¹

ÖZ

Bu yazıda, yirminci yüzyılın önemli bir akademik ve düşünsel geleneği olarak bilinen kültürel çalışmalar ele alınmaktadır. Bu gelenek bilindik olanlardan farklı bir akademik söylem tarzının ve düşünüş biçiminin gelişmesine önyak oldu. Bu yanıyla kültürel çalışmalar, resmi bilimsel perspektifin ve söylemin dışında bırakılana odaklandı. Merkezine kültür olgusunu koyan kültürel çalışmalar o zamana kadar egemen bilimsel ve düşünsel paradigma tarafından görmezden gelinenle ilgilendi. Egemen bilimsel ve düşünsel paradigmanın ilgi alanı toplumun egemen kesimleriyle sınırlıydı. Kültürel çalışmalar bu egemen paradigmaya alternatif nitelikte bir düşünsel ve bilimsel gelenek olarak ortaya çıktı. Toplumdaki ezilen kesimlerin, sıradan insanların yaşam tarzı, kültürel ve sanatsal üretimleri kültürel çalışmalar okulunun öncelikli ilgi alanı oldu. Kültürel çalışmalar geleneğinin oluşmasında Marksist düşüncenin önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Onun yanı sıra Batının eleştirel felsefe geleneği de kültürel çalışmalar düşünsel geleneğinin oluşmasında önemli ölçüde etkili olmuştur. Ama sorusu da bir gerçektir ki kültürel çalışmalar geleneği hemen hemen bütün bilimsel disiplinlerden beslenmiştir ve bu nedenle de interdisipliner bir karaktere sahiptir. 1964 yılında İngiltere’de Birmingham Üniversitesi bünyesinde Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi adıyla kurumsal bir yapıya kavuşan kültürel çalışmalar okulunun kurucuları arasında Richard Hoggart, Raymond Williams ve Stuart Hall yer alır. Kültürel çalışmalar okulu etniklik, ırk, işçi sınıfı, gençlik alt kültürleri, kadın, ideoloji, popüler kültür, medya gibi konular üzerinde yoğunlaşır. Kültürel çalışmalar geleneği içerisinde oldukça özgün kuramlar ve yöntemler geliştirilir. Öyle ki kültürel çalışmalar içerisinde gelişen kuramlar, kavramlar ve yöntemler günümüzün bilimsel ve akademik çalışmaları açısından önemli katkılar olarak değerlendirilebilir. Özellikle de söylem çözümlemesi ve alımlama çözümlemesi bu anlamda önemli yöntembilimsel katkılardır. **Anahtar Kelimeler:** Kültür, kültürel çalışmalar, popüler kültür, söylem analizi, alımlama analizi

ABSTRACT

This essay discusses cultural studies, which are known as an important academic and intellectual tradition of the 20th century that paved the way for the development of an academic discourse and different way of thinking from the usual ones. As such, cultural studies focus on what had been left out of the official scientific perspective and discourse. Focusing on the phenomenon of culture, cultural studies deal with what had hitherto been ignored by the dominant scientific and intellectual paradigm, which had only been concerned with the dominant [PE2] segments of society. Cultural studies were formed as an intellectual and scientific tradition alternative to this dominant paradigm. The lifestyles as well as the cultural and artistic productions of the oppressed sections of society and ordinary people became the primary interests of the school of cultural studies.

¹Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul, Türkiye

ORCID: N.G. 0000-0002-07492445

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Nazife Güngör,
Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul,
Türkiye
E-mail: nazife.gungor@uskudar.edu.tr

Başvuru/Submitted: 08.08.2022

Kabul/Accepted: 30.09.2022

Atıf/Citation: Gungor, N. (2022). Kültürel çalışmalar: Görmezden gelinenin görünür kılınması. *4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 20, 91-109.
<https://doi.org/10.26650/4boyut.2022.005>

Marxist thought can be said to have had an important impact on how the tradition of cultural studies formed. The critical philosophical tradition of the West was additionally significantly influential in how the intellectual tradition of these cultural disciplines formed. Meanwhile, the tradition of cultural studies had in fact also taken something from almost all scientific disciplines and therefore had gained an interdisciplinary character. Richard Hoggart, Raymond Williams, and Stuart Hall were among the founders of the school of cultural studies, which became institutionalized as the Center for Contemporary Cultural Studies within the University of Birmingham in 1964. The school of cultural studies focuses on such subjects as ethnicity, race, working class, youth subcultures, women, ideology, popular culture, and media. Very original theories and methods have been developed within the tradition of cultural studies, so much so that the theories, concepts, and methods that have been developed in cultural studies can be considered important contributions to today's scientific and academic studies. Discourse analyses and reception analyses in particular are important methodological contributions in this sense.

Keywords: culture, cultural studies, popular culture, discourse analysis, reception analysis

Extended Abstract

Cultural studies have emerged as an interdisciplinary academic tradition, and its founders include thinkers such as Richard Hoggart, Raymond Williams, and Stuart Hall. The Center for Contemporary Cultural Studies was founded as a school in 1964 at the University of Birmingham in England. The Center's main areas of interest involve such topics as ethnicity, race, women's studies, working class studies, environmental studies, media studies, and popular culture studies. The Center focuses in particular on examining the cultures and lifestyles of the oppressed segments of society. Cultural studies are known as a scientific and intellectual tradition that developed as an alternative to the dominant paradigm. The thinkers behind cultural studies had been inspired by Marxism, due in particular to their concerns for those oppressed in society. The tradition of cultural studies was also nurtured by philosophers such as Hegel and Kant. In fact, cultural studies were influenced by many disciplines and therefore has gained an interdisciplinary character. Cultural studies also developed their own methods and theories, with discourse analyses and reception analyses being among these. In addition, concepts such as ethnicity, race, popular culture, feminism, and subculture have formed the theoretical basis of cultural studies. However, cultural studies also use almost all the same qualitative methods used by other scientific disciplines, especially the social sciences.

Cultural studies are an intellectual/academic formation that was developed to examine humans and human culture in connection with the functioning of social systems. The formation of the tradition of cultural studies took place under the leadership of a group of British Marxist intellectuals. Cultural studies emerged at a time when the world, especially the Western world, was on the verge of a new socioeconomic and political renewal, and these studies became an alternative to the dominant scientific paradigms. The social segments that are excluded by the dominant paradigms constitute cultural studies' primary area of interest. Thinkers who for centuries had always looked from the same perspective were unable to pass beyond repeating themselves. However, other perspectives would allow different things to be seen. Cultural studies have dealt with the oppressed segments, the laborers, the poor, and the ordinary people to whom the dominant paradigm had looked as being external.

With the emergence of intellectuals from other segments of society such as poor families and the working class, developing perspectives that are able to view and evaluate people and society from another perspective has become possible. Therefore, cultural studies have been shaped as an intellectual and academic field in which “the other” is taken into account. The social segments such as the poor, laborers, slaves, blacks, various ethnic groups, and youth subcultures that had ignored by the dominant paradigm and were not felt to be worth examining thus entered the field of cultural studies. E. P. Thompson’s extensive studies on the English working class are of great importance in this respect. Richard Hoggart’s studies on working-class culture are equally important. The role that Raymond Williams’ studies have had on culture and popular culture has been very important in how the tradition of cultural studies formed. Williams developed the concept of the culture of the ordinary people, which is particularly important in this sense. Stuart Hall’s studies on ethnicity and racism were also of particular importance in shaping the format of cultural studies. Angela McRobbie’s research on youth subcultures also has an important place in cultural studies. Therefore, looking at society and people from different perspectives became possible with the theories, concepts, and methods that have been developed within cultural studies. Another point requiring emphasis is that cultural studies have been shaped by the various subjects and understandings in different academic environments. Thus, cultural studies can also be said to have been shaped according to the intellectual and academic environment in which they’ve taken place. This essay discusses the emergence, development, and current status of the tradition of cultural studies along these main lines, with additional emphasis on the spread of cultural studies in the world and in Turkey.

Giriş

Kültürel çalışmalar insanı ve onun kültürünü, toplumsal sistemin işleyişiyle bağlantılı olarak incelemek üzere geliştirilen bir düşünsel/akademik oluşumdur. Mevcut kavram ve kuramların insanı ve toplumsal sistemin işleyişini analiz etmekte yeterli olmadığı iddiasıyla geliştirilen kültürel çalışmalar akademik/düşünsel alanının oluşumuna bir grup İngiliz Marksist düşünür öncülük eder. Dünyanın, özellikle de Batı dünyasının yeni bir sosyoekonomik ve politik yenilenmenin eşiğinde olduğu bir dönemde beliren kültürel çalışmalar akademik/düşünsel alanı toplumu ve de sistemi anlayabilmek için başka açılardan bakmak gerektiği anlayışını temel alır. Yüzyıllardır hep aynı pencereden bakan düşünürler kendilerini tekrarlamamanın ötesine geçememişlerdir. Oysa başka bakış açıları belki de farklı şeyler görmeyi sağlayacaktı. Farklı bakış açısı, farklı bir anlayış ve belki de farklı sonuçlara varış. İşte kültürel çalışmaların yapmaya çalıştığı da özetle budur. Toplumun öteki kesimlerinden, yoksul ailelerden, işçi sınıfından aydınların, düşünce insanlarının yetişmesiyle birlikte insanı ve toplumu başka açılardan görebilen, değerlendirebilen bakış açılarının gelişmesi mümkün hale gelmiştir. İşte kültürel çalışmalar da bu açıdan ele alınması gereken bir gelenektir. Bu yazıda da söz konusu akademik/düşünsel alanın ortaya çıkışı ve gelişimi ana hatlarıyla özetlenerek, bu düşünce çevresinin düşünsel ve akademik katkılarına ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Yeniden Yapılanma Sürecinin Bir Düşünsel Dışavurumu Olarak Kültürel Çalışmalar

Kültürel çalışmalar geleneğinin öyküsü İngiltere'nin Birmingham kentinde başlar. Toplumun öteki kesiminden, işçi sınıfı ailelerden yetişen aydın ve akademisyenlerin düşünsel yaşama girmeleriyle birlikte farklı bakış açıları da oluşmaya başladı. Kültürel çalışmalar da bu farklılıkların önemli bir düşünsel/akademik biçimlenişi olarak değerlendirilebilir. Birtakım rastlantılar sonucu yolları çakışan ve benzer sosyoekonomik ve sosyokültürel koşullar içerisinde yetişmiş olan Marksist düşünürler Richard Hoggart, Raymond Williams, Stuart Hall, E.P. Thompson'ın önderliğinde oluşan kültürel çalışmalar düşünsel geleneği kısa süre içerisinde *Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi* (1964) adıyla kurumsal bir yapıya dönüştürülerek akademik yaşamdaki yerini alır. Merkezin, Batı'nın politik, ekonomik, toplumsal ve de kültürel yeniden yapılanma dönemine denk gelmesi ilginçtir. Avrupa faşizmle sarsılmış, üzerine bir de İkinci Dünya Savaşının büyük yıkımını yaşamış ve şimdi bütün yaşadıklarından aldığı dersle yeniden toparlanma sürecine girmiştir. Tam da o sıralarda İngiltere'de bir grup Marksist düşünür Avrupa'da sol düşüncesinin yeniden canlanması için bir çaba içerisindeyler. Ama Marx'ın düşüncelerinin geliştiği 19. yüzyılın ortalarından bu yana çok şey değişmiş, çok şey yaşanmış, düşünsel olarak da yeni kavram ve kuramlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yeni liberalizm, çoğulcu toplum, çokkültürlülük, çoğulcu demokrasi vb. Batı dünyasının yeniden inşa sürecine temel oluşturan kavramların başında gelmektedir. Dolayısıyla da klasik Marksist görüşün de bazı entelektüel çevrelere göre bütün bu gelişmelere bağlı olarak yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Nitekim Hoggart,

Williams, Hall, Thompson gibi İngiliz Marksist düşünürler de Marx'ın materyalizmi temel alan düşüncelerini kültür olgusu üzerinden işleyerek yeni bir eleştirel düşünsel gelenek oluşturma çabası içerisine girerler.

Bilindiği gibi eleştirel yaklaşımı benimsemesi açısından benzerlik gösteren bir düşünsel yapılanma süreci 1930'ların başında Almanya'da bir grup düşünür tarafından Frankfurt Okulu adıyla başlatılmıştı. Ancak Hitler faşizmi nedeniyle Avrupa sınırları içerisinde fazla barınamamış, yaşamlarına bir süre için Amerika'da devam etmişlerdi. Frankfurt Okulu tarafından geliştirilen kavramların bir kısım hala düşünsel yaşamda ve akademik dünyada kullanılmaktadır. Kültürel çalışmalar grubu ise Frankfurt Okulu kurucularına göre çok daha şanslı sayılırdı. Çünkü savaş sonrası Avrupa'da yaşamın her alanında, dolayısıyla düşünsel alanda da oldukça ılımlı bir iklim vardı. Bu hoşgörü ortamı bir rahatlama ve de özgürlük sağlıyordu elbet. Ama diğer yandan da her alanda olduğu gibi akademik /düşünsel alanda da büyük bir heyecan vardı. Yeni dönemin politik söylemindeki rahatlamanın da etkisiyle akademik/düşünsel yaşamda çok çeşitli bakış açıları, çeşitli söylem tarzları, çok çeşitli kavramsal ve kuramsal çabalar bir yandan zenginlik getiriyordu, ama diğer yandan da ciddi kafa karışıklığı yaratıyordu. Kültürel çalışmaların tam da böyle bir çeşitliliğin ve karmaşanın içerisine doğduğu söylenebilir. Diğer yandan kültürel çalışmalar okulunun kuruluş süreci kendi içerisinde de eklektik karaktere sahiptir. Frankfurt düşünce çevresinin kendi içerisindeki tutarlılığı ve sağlam yapısını burada tam da göremiyoruz. Frankfurt düşünürleri bir kere etnik, sosyoekonomik ve sosyokültürel olarak aynı kökenden gelmektedirler ve aynı akademik gelenek içerisinde bir arada yetişmişlerdir. Oysa kültürel çalışmalar düşünce çevresinin öncüleri tamamen rastlantılar sonucu bir araya gelmişlerdi ve böyle bir oluşuma da aslında biraz el yordamıyla yönelmişlerdi. Örneğin, Stuart Hall ve Raymond Williams bir toplantıda karşılaşsaydı belki de böyle bir oluşum gerçekleşmeyecek, bu yöndeki çabalar bireysel düzeyde kalacaktı. Ama rastlantılarla da olsa entelektüel ve akademik düzeyi ve katkısı oldukça yüksek böyle bir oluşumu takdirle karşılamak gerekir.

Kurucu başkanlığına Richard Hoggart'ın getirildiği Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi çalışma kapsamını oldukça geniş tutar. Marksist kuram, feminist çalışmalar, ırk ve etniklik çalışmaları, dil ve semyoloji çalışmaları, küreselleşme, sömürgecilik ve post sömürgecilik, film çalışmaları, medya çalışmaları, popüler kültür, ekonomi politik, müzecilik, eleştirel tarih çalışmaları, cinsiyet kimlikleri, dini kimlikler vb. Merkez'in akademik çalışmalarının kapsamı içerisinde yer alır. Merkez'in kurulmasıyla birlikte kültürel çalışmalar da akademik/düşünsel bir alan olarak biçimlenir.

Kültürel çalışmaların kapsamının bu denli geniş tutulması, onun interdisipliner özelliğini de göstermektedir. Bu bir yandan bir zenginlik ve avantaj olarak görülebilir, ancak diğer yandan da kuruluşundan itibaren kendi içerisinde bir bütünlük oluşturamaması, tam olarak belli bir anlayışla özdeşleşmemesi sonucunu da doğurmuştur. Örneğin, 19. Yüzyıla damgasını vuran Marksist düşüncenin ortaya koyduğu tezler, geliştirdiği kuram ve yaklaşımlar oldukça açık ve sınırları belli. Bu kadar olmasa bile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişen

Frankfurt Okulu düşünce çevresini temsil eden belli kavram ve kuramlardan söz edilebilir. Ancak kültürel çalışmalar için bu anlamda bir bütünsellik ya da temsil edici kavram ve kuramlardan söz etmek çok da mümkün görünmüyor. Elbette bir takım kuram ve kavramlar kültürel çalışmalar çatısı altında da geliştirildi, ancak bunların geleneğin kendisinden çok onları geliştiren kişilerle ilişkilendirildiğini de burada vurgulayalım. Örneğin, işçi sınıfı kültürü kavramını E.P. Thompson (2015) ile, sıradan insanın kültürü kavramını Raymond Williams (1985)'la, alımlama çalışmalarını Stuart Hall (1973) ile birlikte ele almak gibi. Bu değerlendirmeyi olumsuzlama anlamında değil, yalnızca duruma ilişkin saptamada bulunmak adına yaptığımızı da belirtelim. Nitekim her bir düşünsel /akademik geleneğin kendine özgü bir tarzı olduğunu da kabul etmek gerekir. Ama söz konusu geleneğin gelişim sürecine başından sonuna dek genel olarak göz atıldığında bile bir dağınıklık olduğunu gözlemek mümkün. Bu dağınıklık kimi zaman tökezlemeler, kimi zaman da zenginlik olarak yansımaktadır. Ancak kapsamı ve sınırları tam olarak netleşmediği için kültürel çalışmaları akademik/düşünsel bir alan olarak tanımlamak çoğu zaman zorlaşıyor. O nedenledir ki bu alanı kimi zaman bir akademik/düşünsel alan, kimi zaman interdisipliner bir çalışma alanı, kimi zaman da bir düşünce çevresi olarak adlandırmak durumunda kalabiliyoruz.

Kültürel çalışmaların bu eklektik karakterinin temelinde farklı disiplinlerden beslenmesinin de büyük payı bulunmaktadır. Dilbilimden edebiyata, antropolojiden ekonomiye, siyaset biliminden tarihe, sosyolojiye, felsefeden mantığa, matematiğe, hatta fiziğe kadar hemen hemen bütün bilimsel disiplinlerden; Marksizmden Yapısalcılığa, Post Yapısalcılığa, Modernizimden Postmodernizme çeşitli yaklaşımlardan; Hegel'den, Kant'dan, Marx'tan, Gramsci'den, Althusser'den, Foucault'dan, Derrida'dan vs. pek çok düşünürden önemli etkiler taşınması nedeniyledir ki kültürel çalışmalar hem eklektik, ama hem de zengin bir düşünsel gelenek olarak biçimlenmiştir. Onun bu çoklu ve eklektik yapısı, içerisinde geliştirilen kuramsal ve yöntemsel yönelimlerin de aynı anlayışa sahip olmasında etkili olmuştur.

Kültürel çalışmaların, özellikle de İngiliz Kültürel Çalışmalarının içerisine doğduğu dönemin politik, toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları da geleneğin eklektik bir karaktere sahip olmasında büyük payı bulunmaktadır. Büyük çalkantılar ve yıkımlar sonucunda yeniden yapılanma sürecine giren bir Avrupa, hatta bir Batı dünyası söz konusu. Bu süreçte yaşamın her alanına ilişkin birtakım projelerin geliştirilmesi, çözüm önerilerinin oluşturulması da çok normal. Sonuçta toplumların yeniden yapılanmaları sürecinde düşünürlerle ve akademisyenlerle de büyük iş düşüyor ve süreçte etkin rol alıyorlar. İşte kültürel çalışmalar düşünce çevresinin oluşmasına öncülük eden düşünürler ve akademisyenlerin de bu anlamda bir heyecanının olduğu anlaşılıyor. Raymond Williams'ın yetişkin eğitime ve yaşam boyu öğrenmeye ilişkin olarak ortaya koyduğu çalışmalar, Richard Hoggart'ın toplumun alt kesimlerinin okuryazar hale getirilmesi için geliştirdiği öneriler, Stuart Hall'ın farklı etnik gruplara, azınlıklara, toplumun dışlanan, ezilen kesimlerine ilişkin araştırmaları da göstermektedir ki kültürel çalışmalar aslında içerisinde biçimlendiği dönemin ekonomi politik ve toplumsal hareketliliğine kendince katkı sunmak amacıyla yönelik olarak başlatılan bir oluşumdur.

Özellikle de Raymond Wililams, Richard Hoggart ve Stuart Hall'ın çalışmalarının dönemin genel karakteriyle somut olarak örtüşmesi bu yöndeki savımızı doğrular niteliktedir. Kaldı ki adı geçen düşünürlerin çalışmalarının, ortaya koydukları görüş ve önerilerin bir süre sonra bazı siyasal çevreleri feci ölçüde rahatsız ettiği ve farklı biçimlerde baskıyla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Özellikle de Margaret Thatcher yönetiminin Birmingham'daki Araştırma Merkezine maddi desteği durdurması vb. yollarla baskı yapması, Merkez'in çekirdek ekibinin dağılması Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinin toplumdaki sorunlara, politik gidişata somut dokunuşlarda bulunduğu göstergesi olarak anlamlandırılabilir. Kültürel çalışmalar geleneğinin öncüleri bir yandan toplumdaki politik ekonomik sorunlara odaklanırken, diğer yandan da toplumun ezilen, dışlanan, görmezden gelinen kesimleriyle ilgilenmişlerdir. Kültürel çalışmaların başı başına bir düşünsel gelenek, bir okul haline gelmesinin asıl nedeni de budur aslında. Egemen olanın değil, egemenlik alanının dışında kalanın kültürünün incelenmesi.

Görmezden Gelinenin Görünür Kılınması

Kültür odaklı düşünsel üretim oldukça eskiye dayanır. İnsanın sosyal yanının en somut göstergelerinden biri onun kültürüdür. İnsanlar sosyalleştikleri andan itibaren kültür üretmeye başlarlar. Kuşaklar boyu bir arada yaşayan insanlar yapıp ettiklerini, düşünsel ve duygusal dışavurumlarını, deneyimlerini, kısacası tüm yaşam pratiklerini kültürel ortam içerisinde kalıplaştırırlar. Bu yanıyla kültür, onu üreten insanın ve toplumun karakterini yansıtır. Kültürel çalışmalar da insanı ve toplumu anlamak için onun kültürüne bakmak gerektiği düşüncesi üzerine temellenmiştir. Mademki insanın ve toplumun karakterini onun ürettiği kültürü inceleyerek anlamak mümkün, o halde kültür insanın ve toplumun gelişiminin, toplumsal sistemlerin işleyişinin önemli bir motor gücüdür. Kültürel çalışmalar düşünürleri de bu noktadan hareketle kültürü tüm insan toplulukları ve tüm toplumsal kesimlerle/sınıflarla ilişkilendirerek incelerler.

Kültür odaklı düşünüş biçimi ilk olarak kültürel çalışmalar geleneği içerisinde başlamadı elbette. Yukarıda da vurgulandığı gibi kültür üzerine düşünüş çok eskilere dayanır. Kültür olgusunun düşünsel ve bilimsel disiplinler içerisine dahil edilmesi yeni olsa da Antik dönemden itibaren düşünürlerin çoğu kültürü düşünüş alanları kapsamına almışlardır. Özellikle de beşeri bilimlerde kültür konusu dikkatlerden uzak tutulmamıştır. Ancak 19. yüzyıla gelene kadar kültür olgusu oldukça dar bir çerçevede ele alınmış, sanat ve edebiyat gibi yüksek sanatsal üretimle eşdeğer görülmüştür (Eliot, 1987). Kültürün toplumun üst kesimleriyle ilişkilendirilmesinin, sanat ve edebiyat gibi sanatsal alanla sınırlandırılmasının temel nedeni ise konuyla ilgili düşünsel üretim yapanların çoğunlukla aristokrat kesimden gelmeleri, dolayısıyla da insana, topluma ve onun üretimi olan kültüre kendilerinin de içerisinde yer aldıkları yaşamın penceresinden bakmalarıdır. Aslında bu seçkin bakış açısı ve düşünce biçimi Antik dönemlerden beri düşünce ve bilim yaşamını önemli ölçüde etkisi altında tutmuştur. Zaman zaman bu bakış açısına ters düşen radikal çıkışlar olsa da bunlar genellikle azınlıkta kalmış, çok da etkili olamamıştır. Ta ki Batı dünyası kapılarını Aydınlanma

düşüncesine açana kadar. Aslında Hegel gibi radikal düşünürler ayrı tutulursa, Aydınlanma düşünürlerinin de çoğunun seçkinci düşünüş geleneğinden ödün vermedikleri, insan ve toplumu anlamaya çalışırken, toplumun üst kesimlerini özel bir yere konumlandıkları, toplumun alt kesimlerine ise üstten bir bakışla yaklaştıkları söylenebilir. Ama Hegel bu anlamda söz konusu geleneğin kırılmasındaki öncü düşünürlerdendir (Kojève, 2000). Efendi ve köle ilişkisinden hareketle geliştirdiği diyalektik yaklaşımla düşünsel dünyada belki de ilk kez, hangi kesimden olursa olsun tüm insanlar eşit bir konumlandırılışla ele alınmaktaydı (Hyppolite, 1973). Hegel'in daha eşitlikçi bir düzen önerisiyle ortaya koyduğu tezlerin önemli bir kısmı Kültürel Çalışmalar düşünürleri için de esin kaynağı olmuştur.

Hegel'in başlattığı geleneği sonraki yüzyılda Karl Marx devralarak diyalektik materyalizm kavramı odaklı olmak üzere daha insancıl bir dünya ve daha eşitlikçi bir toplum için sosyalist düzen önerisi yapar (Marx and Engels, 2008). Bu önerisi tüm insanların eşit olarak konumlandırılması, insanlar arası ayrımların, eşitsizliklerin sonlandırılması gereğine dikkat çekmek açısından önemlidir. Marx için insanal değer toplumsal konumla ilişkilendirilemez. İnsanı değerli kılan ve insan yapan en önemli şey onun üretim yetisidir. İnsan ürettikçe değerlidir. Yani Marx'a göre insanı değerli kılan onun toplumsal konumu, sahip olduğu maddi değer değil, onun üretim ilişkileri içerisindeki konumlanışı ve değer üretme kapasitesidir. Marx'a göre insanı insan yapan, insanı özgür kılan da onun üretimin içerisinde etkin yer almasıdır. Marx'ın insanı üretimle ilişkili olarak değerlendiren bu bakış açısı da kültürel çalışmalar düşünürleri için önemli bir çıkış noktası olur. Buradan hareketle insanın kültür üreten bir varlık olduğu, üretilen kültürün, insanın karakterini yansıttığı, dolayısıyla da insanı anlamak, toplumsal sistemin işleyişini çözümlmek için kültüre bakmak gerektiği yönündeki görüşler söz konusu düşünce çevresi tarafından ortaya konulan kuram, kavram ve yaklaşımlara önemli ölçüde temel oluşturmuştur.

Kültürel çalışmaların kurucularının (Hoggart, Williams, Hall, Thompson vd) kültür odaklı düşünsel yaklaşımları Marx'ın bu görüşünü belirgin ölçüde temel alır. Marx'ın, toplumun çalışan kesimlerini, işçileri, yani proletaryayı temel alarak geliştirdiği kuram ve kavramlar kültürel çalışmalar düşünürlerinin de yol haritasını belirlemiştir. Kültürel çalışmalar düşünce çevresinin insana, topluma, kültüre ve genel olarak toplumsal sistemin işleyişine farklı bir açıdan bakmasında Marksist anlayışın etkisi önemlidir. Batının tutucu düşünürleri tarafından uzun yıllar görmezden gelinen, ardından da liberalizmin içerisinde gelişen düşünsel geleneğin de kapsamının dışında kalan toplumsal kesimler, özellikle de toplumun alt kesimleri, yoksullar, işçiler, dışlananlar, ikincilleştirilenler kültürel çalışmalar kuramcılarının ilgi alanının eksenini oluşturur.

Dolayısıyla da kültür olgusunun seçkinci bir bakış açısıyla ele alınarak toplumun en üst kesimleriyle ilişkilendirilmesi yönündeki düşünsel geleneğin kırılmasında kültürel çalışmalar düşünürlerinin rolü oldukça önemlidir. Richard Hoggart'ın (2009) işçi sınıfı ve kültür olgusunu bir arada kullanması bu anlamda önemli bir kırılma ve de başlangıçtır. Hoggart toplumsal gelişme için toplumun yoksun ve yoksul bırakılmış kesimlerinin eğitime önem

verilmesi, özellikle de işçi sınıfının kültürel ve eğitimsel olarak desteklenmesi gerektiğini ilk kez çok vurgulu biçimde dile getirenlerden biridir. Arnold ve Eliot gibi tutucu ve de seçkinci düşünürlerin toplum için tehdit olarak gördükleri kesimlerin Hoggart'a göre eğitilmesi toplumsal ve kültürel gelişme için önemli bir katkıdır. Hoggart'ın işçi sınıfı kavramını kültür kavramıyla birlikte kullanması ve her iki olguyu ilişkilendirmesi kültürel çalışmalar düşünce çevresinin eksen anlayışının biçimlenmesindeki payı önemlidir.

Kültürel çalışmalar düşünce çevresinin önemli düşünürlerinden E.P. Thompson (2015) *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* başlığıyla kaleme aldığı kapsamlı kitabında işçi sınıfının yaşam biçimini, kültürünü tüm ayrıntılarıyla anlatır. Thompson'un kitabı, görmezden gelinen görünür hale getirilmesi açısından oldukça önemli bir çalışmadır. Yine aynı düşünür *Avam ve Görenek* (2006) adlı kitapla da yoksul ve işçi kesimlerin yaşam biçimi ve kültürlerine ilişkin incelemelerini ayrıntılandırarak alana önemli bir katkı yapar.

Tutucu düşünürler tarafından toplumun en üst toplumsal kesimiyle ilişkilendirilerek sanat, edebiyat ve entelektüel üretimle sınırlı tutulan kültür kavramının hem anlamsal içeriğinin genişlemesi hem de toplumun farklı kesimleriyle, özellikle de görmezden gelinen kesimleriyle ilişkilendirilmesi kültürel çalışmaların çıkış noktası olarak nitelendirilebilir. Kültür kavramının anlamsal ve bağlamsal anlamda farklı bir açıdan ele alınması, görmezden gelinenlerin penceresinden bakan düşünürlerin ilgi alanına girmesi söz konusu düşünce çevresini oluşturanların amaç ve niyetini de ortaya koymaktaydı. Onlar gerçekten de toplumun tüm kesimlerinin sorunlarını ortaya koymak, derinlerde yaşanan sorunları gün ışığına çıkarmak, görünmez olanı ya da görülmek istenmeyeni görünür kılarak çözüm önerileri oluşturmak üzere yola çıkmışlardı.

Aslında bu serüvenin arka planında çok daha ilginç bir gerçek var. 20. Yüzyıla gelene kadar düşünce yaşamını yönlendirenler çoğunlukla aristokrat kesimden, yani toplumun üst seçkin kesiminden çıkmaktaydılar. Böyle olması da doğaldı, çünkü toplumun alt kesimlerinin eğitim öğretim görmesi, düşünsel olarak gelişmesi için zaten toplumun yapısal koşullar uygun değildi. Modern öncesi feodal toplumlarda ve öncesinde toplumsal kesimler arasındaki hiyerarşik katmanlaşma çok belirgindi. Toplumun büyük çoğunluğunu en alt tabakadaki köleler oluşturmaktaydı. Modernleşme ve sanayileşmeyle birlikte de kölelikten işçiliğe geçen kitleler dikkati çekiyor. Eski sistemdeki köleler yeni sistemde işçi konumuna geçmişlerdi. Ancak konumsal farklılaşma maddi koşullarda fazla da bir iyileşme getirmemişti. Ama en azından bu yeni konumları onlara öncekinden farklı olarak birtakım haklar getirmiş, hukuksal sistemin güvencesi kapsamına girmişlerdi. Maddi koşulları sınırlı olsa bile özgür birey ve vatandaş tanımıyla en azından yasalar önünde eşit muamele görebiliyorlardı. Bunun en önemli getirisi ise işçi ailesi çocukların eğitim olanaklarından yararlanmaya başlaması olmuştu. Kölenin çocuğu köle olmak zorundaydı, ama işçinin çocuğu için işçi olmanın dışında başka seçenekler de olabilecekti. İçinde buldukları maddi koşullarda başka seçeneklerin uygulamaya konulması zor olsa da olanaksız değildi. Kültürel çalışmalar tam da bu noktada ele alınması gereken bir düşünsel gelenek.

Kültürel çalışmalar geleneğinin öncü isimleri Hoggart, Wililams, Thompson gibi düşünürlerin ortak özelliği, işçi sınıfı ailelerden gelmeleri idi. Stuart Hall ise siyahi bir aileden gelip başarı bursuyla eğitimini tamamlamış bir entelektüeldi. Dünyaya, insana, topluma başka bir pencereden bakabilmelerinin nedeni de buydu aslında. Onlar yazdıkları her satırda, söyledikleri her sözde kendilerini, kendi yaşam öykülerini anlatıyorlardı. Görmezden gelinenin (işçinin, yoksulun, dışlananın, ikincilleştirilenin) yaşamına ilişkin onca ayrıntıya girebilmeleri de bundan dolayıdır. İşte tam da bu nedenle kültürel çalışmalar gerçek anlamda yaşanmışlıklar üzerine kurulmuş bir düşünsel gelenektir. Üst sınıftan gelen ya da iyi maddi koşullar içerisinde yetişen birinin toplumun öteki kesimlerinin yaşamlarına ilişkin onca ayrıntıyı bilmesi, fark etmesi çok da mümkün değil. Yaşanmışlıklardan, doğrudan deneyimlenmiş olanlardan elde edilen bilgiyi hiçbir akademik araştırma ve gözlemle elde etmek mümkün olamaz. Takdir edersiniz ki en değerli bilgiler ayrıntılardadır. Bu da ancak o ayrıntıların içerisine dahil olan, o ayrıntıları deneyimleyenler tarafından en sağlıklı biçimde elde edilebilir. İşte kültürel çalışmalar geleneğini asıl değerli kılan da işin bu yanındır.

Kültürel çalışmalar geleneğinin öncüleri Hoggart, Williams, Hall, Thompson işçi sınıfı ailelerde yetişseler de içerisinden geldikleri toplumsal kesimlerin temelsiz bir savunusu içerisine girmemişlerdir. Bundan daha çok toplumun alt kesimlerinin sorunlarını gündeme getirerek çözüm önerileri oluşturma yoluna gitmişlerdir. Toplumu tüm kesimlerini bütünsel olarak ele almış, genel gidişatı iyiye götürecek çözümler üzerinde durmuşlardır. Dahası onlara göre daha iyi bir insanlık, daha gelişkin bir topluma gidişin yolu, toplumdaki bazı kesimleri dışlayıp, bazı kesimleri yüceltmek değil, toplumdaki tüm kesimleri belli bir yaşam standardına kavuşturmaktır. Burada belli ölçüde Marx'ın sosyalist toplum önerisinin izleri olsa da kültürel çalışmalar düşünce çevresi hiçbir zaman açıkça bir sosyalist toplum önerisi yapmaz. Bundan daha çok mevcut toplumsal sistem içerisinde herkesin eşit olanaklara kavuşmasına yönelik çözüm önerilerine yoğunlaşırlar. Ama bunun için de öncelikle görmezden gelinen kesimlerin görünür hale getirilmesi noktasında uzlaşırlar. İnkâr etmekle sorunun çözümü ulaşmayacağına farkındadırlar. Örneğin, işçi sınıfını ya da toplumun yoksul kesimlerini yok sayarak yoksulluğu ortadan kaldırmak mümkün değildir. Ama işçi sınıfını eğiterek, yoksul kesimlere eğitim olanakları sunarak onların iyileşmesi, topluma çok daha katkı yapar hale gelmesi sağlanarak toplum genelinde gelişme ve ilerleme sağlanabilir. Bunun için yola çıkış noktası ise kültürel çalışmalar düşünürlerine göre öncelikle entelektüel ve akademik dilin değişmesidir. Yoksulu, işçiyi, farklı renklerini, farklı cinsiyet kimliği olanı, sıra dışı olanı vs. akademik ve düşünsel literatürün kapsamına almak gerekir. Tam da bu nedenle Hoggart işçi sınıfı kavramını kültürle ilişkilendirerek düşüncelerini ortaya koyar. Yine bu nedenle daha iyi bir dünya için toplumda okuryazar olmayanın kalmaması, herkesin eğitim olanaklarından yararlanması önerisini yapar. Aynı şekilde Thompson'un işçi sınıfının kültürü, gelenek ve görenekleri üzerine ayrıntılı inceleme yapması, avam sözcüğünü çekinmeden bir kitabının başlığı olarak kullanması da yine aynı nedenledir. Görünmez olanın önce dilde, söylemde ve literatürde görünür kılınması.

Kültürel çalışmalar düşünce çevresinin en üretken yazarlarından biri olan Raymond Williams kültür kavramını toplum genelinde oldukça geniş bir kapsamda kullanır. Toplumdaki tüm kesimlerin kendilerine özgü kültürleri olduğunu, ancak bir de toplum genelinde herkesi ya da toplumdaki pek çok kesimi kapsayan genel kültürün varlığına dikkat çeker. Sıradanın kültürü (common culture) olarak adlandırdığı kültürün aslında popüler kültüre karşılık geldiği de söylenebilir. Babası demiryolu işçisi olan Williams kendisini yetiştirerek İngiltere'nin önemli üniversitelerinden biri olan Cambridge'den mezun olur. Cambridge O'nun toplumun en üst düzey entelektüel çevrelere girmesine olanak verir. Böylece aslında toplumun tüm kesimlerinin yaşam tarzları üzerine gözlem yapma olanağı da bulur. Asıl uğraş olarak yetişkin eğitimine odaklanan Williams için toplum genelinde yaygın olan kültür üzerinde inceleme yapmak ve buradaki sorunları görmek önemlidir. Bunun için de kültürel dokudaki formlara bakmak gerekiyor. Williams'a (1983) göre kültürün içerisinde pek çok form vardır. Onlar kültürün yapısını oluştururlar. Kültürel ve hatta toplumsal yapıyı, kapsamındaki formları inceleyerek çözümlenmek mümkündür. Kültür Williams'a göre toplumun, insanların bütün bir yaşam biçimini oluşturur. Eğitim yoluyla toplumun genel yaşam biçiminin gidişatı yönlendirilebilir. Williams'ın eğitim anlayışı oldukça kapsamlıdır. Aile, okul, medya vb. toplumdaki çeşitli kurum ve yapılar bu sürecin içerisinde yer almalı ve her yaşta bireyi kapsamalıdır. Bu süreçte özellikle televizyonun önemli bir yeri olduğu, toplum üzerinde ve kültürün biçimlenmesinde oldukça etkili olduğuna da dikkat çekilir. (Williams, 1974)

Kültürel çalışmalar geleneğinin öncüleri arasında yer alanlardan biri de Stuart Hall. Aslen Jamaikalı siyahi bir aileden gelen Hall ırk, etnik kimlik, söylem, hegemonya ve iktidar konuları üzerinden çalışmalarını ortaya koyar. Kültürel çalışmalar kapsamına özellikle de ırk ve etnik kimlik konularının girmesi Stuart Hall sayesinde. Burada da yine yaşanmışlıkların, doğrudan deneyimlerin akademik yaşamı belirlemesi durumu söz konusu ve oldukça da değerli. Ancak Hall'ın katkıları bununla sınırlı kalmıyor. Kültürel çalışmalar geleneği içerisinde özellikle de dil ve söylem temelinde gerçekleştirilen yöntemsel gelişmelerde Hall'ın katkısı oldukça önemli. Özellikle de Fransız düşünür Michel Foucault (2001) etkisinde yaptığı metin çözümlemesi odaklı çalışmalarda Hall dil ve söylemde iktidar ilişkilerinin nasıl işlendiğini inceler. Metinlerde kimlikler bağlamında iktidarın nasıl inşa edildiğine bakar (1973). Bunların yanı sıra Hall metin ve okur ilişkisini ortaya koymak üzere yaptığı alımlama çalışmalarıyla da kültürel çalışmalara önemli yöntemsel ve kuramsal katkılarda bulunur. Hall'a göre bir metnin/ürünün üreticisinin yanında onun alıcısı/okuru da çok önemlidir. Yazar/üretici ile alıcı/okur arasında her zaman birebir ve beklenen bir alışveriş, bir iletişim olmayabilir. Daha basit bir anlatımla alıcı/okur her zaman ve her durumda yazar/üreticinin iletmek istediği mesajı/anlamı alımlayamayabilir. Yazar/üretici ve alıcı/okur farklı kültürel ortamlarda yer alabilirler, farklı eğitim düzeylerine, farklı kimlik yapılarına, farklı toplumsal konumlanışa sahip olabilirler ki bu da onların algı düzeylerini, anlamlandırma biçimlerini, yani kodlama ve kod açılama süreçlerini farklı biçimlerde etkileyebilir (Hall,1973).

Hall'ın söylem ve alımlama analizi çalışmalarıyla birlikte kültürel çalışmalar geleneğinin giderek metin/ürün odaklı bir yönelim göstermesi söz konusu olur. Hall'ın okuru/alıcıyı da

en az yazar/üretici kadar, hatta ondan da fazla özne konumuna taşınması bir yanıyla da Fransız postyapısalcı düşünür Louis Althusser’i anımsatır. Althusser (2002) toplumdaki iktidar ilişkilerinin, bütün bireylerin toplum içerisindeki konumlanışlarına bakmaksızın özne olarak çağrılmaları üzerinden işlediğine dikkat çeker. Başkanlığa adaylığını koyan birinin halka “biz kazanacağız” ya da “ben sizden dolayı varım, beni siz yarattınız” gibi sözlerle seslenmesinde olduğu gibi.

Dolayısıyla Stuart Hall tarafından ortaya konulan çalışmalarda da görmezden gelinenin ya da gücü/etkisi daha önce fark edilmeyenin görünür kılınması söz konusudur. Nesne olarak konumlandırılanın aslında aynı zamanda özne rolünde de olduğu, bir metnin, yazarından bağımsız olarak bağlama ve okura göre birtakım anlamlar yüklenebildiği, okurun da en az yazar kadar bir metnin anlamsal üretimine katkı verdiği vb. görüşler Hall’ın kültürel çalışmalar geleneğine, görmezden gelinenin görünür kılınması anlamındaki katkıları olarak kabul edilebilir.

Hemen hemen her toplumda o toplumun genel yaşam tarzından farklılık gösteren daha sınırlı bir alanda etkileşimde bulunan gruplar vardır. Bunlar, içerisinde yer aldıkları toplumda egemen olan yaşam tarzından farklı bir yaşam tarzı benimsedikleri içindir ki zamanla farklı bir kültürel kesit de oluşturabilmektedirler. Genel kültür içerisinde beliren bu küçük çaplı kültürel farklılaşmalara alt kültür adı verilir. Alt kültür grupları bazen içerisinde yer aldıkları toplumun egemen ideolojik yapısından farklı bir ideolojik tavır iddiasıyla da ortaya çıkabilirler. Ortak özellikleri ise içerisinde yer aldıkları genel sisteme bir biçimde karşı çıkmak, ona alternatif oluşturacak bir yaşam tarzı ve de kültürel yapı geliştirmeye yönelmektir. Genel sisteme alternatif oluşturmaları nedeniyledir ki bu tür yapılanmalar çoğu zaman genel toplum tarafından ya da sistemin yönetim yetkelerince görmezden gelinir. Aynı görmezden gelmeye çoğu zaman akademik çevreler de dahil olurlar. Oysa kültürel çalışmalar geleneği bu tür farklılıklara dikkat çekmeyi de ihmal etmemiştir. Alt kültürler, özellikle de gençlik alt kültürleri üzerine çalışan Dick Hebdige (1988) bu alt kültürel grupların varlığının özellikle çoğulcu toplum yapıları açısından önemli ve de zenginlik olduğu iddiasındadır. Genellikle birtakım idealler etrafında oluşan bu yapıların yok sayılmaması, tam tersine yakından incelenmesi, ortaya koydukları görüşlerin ve önerdikleri alternatiflerin dikkate alınması gerektiğini vurgular. Hebdige her ne kadar İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği içerisinde yer almayıp, kültürel çalışmalar konusundaki çalışmalarını daha çok Amerika Birleşik Devletleri’nde sürdürmekteyse de ortaya koyduğu çalışmalar genel olarak kültürel çalışmalar alanındaki araştırmacılar için önemli bir esin kaynağı oluşturur. Nitekim daha sonraki yıllarda İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu’ndan Angela McRobbie de gençlik alt kültürleri üzerinde durur. Böylece alt kültürler de kültürel çalışmalar okulu için önemli bir araştırma alanı olarak biçimlenir.

Alt kültürler üzerine başlatılan çalışmalar aslında beraberinde sıra dışı gruplara ilişkin başka konuların da kültürel çalışmalar geleneği içerisinde ele alınmasına olanak verir. Etnik kimlik çalışmaları, cinsiyet kimlikleri üzerine yapılan çalışmalar, daha sonra kültürel

çalışmalar geleneği içerisinde önemli bir yer almaya başlayacak olan feminist çalışmalar bu anlamda ciddi öneme sahiptir. Özellikle de Angela McRobbie (2000)'nin feminizm üzerine ortaya koyduğu çalışmalar, okulun 1980'ler sonrasındaki yönelimlerini karakterize edici niteliktedir.

O halde görünmez olanı ya da görmezden gelineni görünür kılmak kültürel çalışmalar geleneğinin akademik ve düşünsel yaşama en önemli katkılarından biri olarak değerlendirilebilir. Akademik ve düşünsel yaşam ile de rüştünü kabul ettirmiş büyük konuların, klasikleşmiş düşüncelerin ya da alışılmış sorunların ele alınmasını gerektirmez. Çoğu zaman görünmeyen, görmezden gelinen, kayıt dışı bırakılan olay, konu ve sorunlar insan ve toplum yaşamında çok daha önemli olabilmektedir. Bu anlamda kapsadığı konuların ve sorunların ortaya koyduğu görüşlerin çoğunu doğrudan gözlem, deneyim ve yaşanmışlıklar üzerine temellendirmesinden dolayı kültürel çalışmalar alışılmışın dışında, önemli bir akademik ve düşünsel alan olarak biçimlenmiştir.

Kültürel Çalışmaların Kuramsal ve Yöntembilimsel Katkısı

Kültürel çalışmalar, yukarıda da belirtildiği gibi sosyal bilimler içerisinde bir akademik/düşünsel gelenek olarak biçimlenmiştir. Bazıları onu bir bilimsel disiplin olarak görseler de tam olarak öyle değil. Aslında kültürel çalışmalar, kuramsal ve yöntembilimsel esnekliğini ve genişliğini biraz da bu yanına borçludur denilebilir. Bir alanın bilimsel bir disiplin haline gelmesi, birtakım kural ve sınırlılıklar tabii olması anlamına da gelir. Kültürel çalışmalar ise bir bilimsel disiplin olmak yerine çoklu yöntembilimsel ve kuramsal yaklaşımlar üzerine kurulan akademik/düşünsel bir gelenek niteliğindedir. Çoklu yöntembilimsel ve kuramsal yaklaşımlarla biçimlenmesi nedeniyle de sosyal ve beşeri bilimlerin hemen hemen tüm alanlarıyla bir biçimde ilişkilendirilebilmekte, bu da ona interdisipliner bir karakter kazandırmaktadır. Söz konusu akademik/düşünsel geleneğin sosyal ve beşeri bilimlere önemli ölçüde katkı sunmasında bu interdisipliner yapısının, zengin kuramsal ve yöntembilimsel karakterinin payı büyüktür.

Kültürel çalışmaların kuramsal anlamdaki katkısının temelinde insana ve topluma, egemen bilimsel paradigmadan farklı bir pencereden yaklaşma biçimi vardır. Bilimin egemen paradigması içerisinde biçimlenen disiplinlerin insanal ve toplumsal olgu, sorun ve konulara yaklaşımında sistem yanlısı ve de seçkin bakışın hakim olduğu bilinmektedir. Bilim ve düşüncenin gelişim tarihine bakıldığında görünen o ki bilimsel disiplinler, içerisinde geliştikleri ortamlarla, sistemle ters düşmemeye özen gösterirler. İnsanal ve toplumsal olgu, sorun ve konulara yaklaşımları da bu ters düşmeme anlayışı üzerine temellenir. Kültürel çalışmalar ise ana akım ya da liberal olarak da adlandırılan sistem yanlısı bilimsel disiplin ve düşünsel yaklaşımların görmezden geldikleri, ilgi alanlarının dışında bıraktıklarıyla da ilgilenerek farkını ortaya koyar. Kültürel çalışmaların eleştirel niteliği de bundan kaynaklanır.

Kültürel çalışmaların kuramsal ve kavramsal içeriği eleştirel bakış açısı içerisinde biçimlenir. Buna göre ana akım/liberal bilimsel disiplinlerin ele almadığı, görmezden geldiği

toplumsal kesimler üzerine yapılan gözlem, analiz ve araştırmalar kültürel çalışmaların kuramsal ve kavramsal içeriğinin biçimlenmesine katkı sağlar. İşçi sınıfı kültürü, alt gruplar ve alt kültürler, yoksulluk ve yoksul kültürü, etnik gruplar ve etnik kültürler, buna bağlı olarak geliştirilen çokkültürlülük kavramı, kadın çalışmaları, eşcinsel, transseksüel vb. olarak adlandırılarak dışlanan cinsiyetlere ve cinsiyet kimliklerine ilişkin çalışmalar, popüler kültür çalışmaları, sanayileşme ve makineleşmeyle birlikte göz ardı edilen doğaya ve çevreye ilişkin duyarlılık geliştirilmesine ilişkin çalışmalar, marjinal toplumsal ve özellikle de gençlik gruplarına ilişkin çalışmalar içerisinde biçimlenen kuram ve kavramlarla kültürel çalışmalar sosyal ve beşeri bilimlere önemli bir zenginlik ve çeşitlilik getirir.

Kültürel çalışmaların, insanı ve toplumu, egemen disiplinlerden farklı bakış açılarıyla ele alması nedeniyledir ki yeni birtakım yöntembilimsel teknik ve yaklaşımlara da gerek duymuştur. Egemen anlayış tarafından kayıt dışı bırakılanların görünür hale getirilerek incelenmesi için mevcut teknik ve yöntemler elbette yeterli değildir. Örneğin, sıradan insanın, yoksulun, ezilenin tarihinin resmi tarih çalışmalarının dışında bırakıldığı bilinmektedir. Ana akım tarih çalışmaları genelde yönetenlerin, seçkinlerin, toplumun siyasal, ekonomik, dinsel vb. yaşamına yön verenlerle ilgilenmiştir. Dolayısıyla da kütüphanelerde, arşivlerde mevcut olan kaynaklarda ana akım tarihsel çalışmaların kayıt dışı bıraktığı toplumsal kesimlere ilişkin yeterli bilgi yoktur. Bu durumda kültürel çalışmaların söz konusu kesimlerin tarihine, kültürüne ilişkin araştırma yapmak için yeni yöntembilimsel yaklaşımlara gereksinimi vardır. Bu da kültürel çalışmaların yeni analiz ve araştırma teknikleri geliştirmeye yönelmesini gerektirmiştir. E.P. Thompson'un işçi sınıfının kültürel tarihi üzerine yaptığı çalışmalar bu anlamda önemli bir katkıdır.

Diğer yandan kültürel çalışmalar egemen anlayış içerisinde biçimlenen metinlerde ötekine, dışlanmış olana ilişkin birtakım kültürel izlerin arayışına çıkan bir akademik/düşünsel anlayıştır. Bunun için söz konusu metinlerde salt görünür olanı analiz etmekle yetinmesi mümkün değil. O halde görünmeyeni, satır aralarına gizlenmiş, kültürel dokunun içerisine sinmiş olanı ortaya koymak için örneğin, pozitivist bilimsel yöntembilimin içerisinde gelişen içerik çözümlemesi tekniğiyle yetinmek yerine daha derinlikli bir metin inceleme tekniği olarak söylem çözümlemesini geliştirmiş ve uygulamıştır.

Aynı şekilde pozitivist yaklaşımlar, özellikle de sosyal bilimler için etnografik yöntemleri sıklıkla kullanır. Etnografik yöntemlere kültürel çalışmalar da sempatik yaklaşır, ancak onları yeterli bulmaz. Örneğin, metin odaklı okur/izleyici incelemelerinde kullanılmak üzere alımlama çözümlemesi tekniğinin geliştirildiğini görmekteyiz. Özellikle de kültürel çalışmaların öncü isimlerinden Stuart Hall'ın (1973) çalışmalarında alımlama çözümlemesinin bir hayli öne çıktığı gözlenmektedir.

Kültürel çalışmalar çoğu zaman antropolojik çalışmalarla karıştırılır. Her ikisinin de kültürü merkeze koyması bu karışıklığın temel nedenidir. Her ikisi de birbirinden beslenir, ancak aynı şey değildirler. Sosyal ve beşeri bilimler içerisinde bilimsel bir disiplin olarak

gelişen antropoloji insanı ve onun kültürünü merkeze alır, çoğunlukla etnografik yöntemi kullanır; bir akademik/düşünsel gelenek olarak gelişen kültürel çalışmalar ise çoğunlukla insanal ve toplumsal ilişkileri kültür odaklı olmak üzere dilbilimsel ve simgesel yapılar içerisinde inceler. Dolayısıyla da dilbilim, göstergebilim, ideoloji gibi dilsel ve simgesel incelemelere gerek duyan alanlar kültürel çalışmaların kapsamında yer alır. Bu bağlamda yapısalcılar, postyapısalcılar, modernistler, postmodernistler, yapısökümcüler vb. kuramcılar kültürel çalışmaların kuramsal ve yöntembilimsel gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Dolayısıyla da kültürel çalışmalar farklı disiplinlerden yararlanarak geliştirdiği kuramlar, yaklaşımlar ve yöntembilimsel zenginlikle sosyal ve beşeri bilimler için önemli bir akademik/düşünsel katkı olarak değerlendirilmelidir.

Kültürel Çalışmalar Geleneğinde Yayılma ve Ayrışma

Kültürel çalışmalar İngiltere’de 1950’lerden itibaren belirir, 1960’larda akademik/düşünsel bir alan olarak biçimlenir, 1964 yılında da Birmingham Üniversitesi bünyesinde Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi adıyla kurumsallaşır. Sanayileşmenin etkisiyle ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıların yeniden biçimlenmesi kültürel çalışmalar yaklaşımının ortaya çıkmasına ve gelişmesine düşünsel temel oluşturur. Özellikle de toplumsal ve kültürel yapının değişim ve dönüşüm sürecinin incelenmesi, yeni dönemin öne çıkan toplumsal kesimlerinin –işçi sınıfı, toplumun alt kesimleri, etnik gruplar, alt gruplar vb.- kültür odaklı bir bakış açısıyla ele alınması kültürel çalışmalar düşünce çevresini oluşturan düşünürlerin öncelikli ilgi alanları arasında yer almaktaydı. Richard Hoggart’ın işçi sınıfına ilişkin çalışmaları, Raymond Williams’ın kültür ve popüler kültüre ilişkin çalışmaları, Stuart Hal’in etniklik üzerine yaptığı araştırmalar, Thompson’un toplumun alt kesimlerinin, yoksulların, işçilerin kültürlerine ilişkin araştırmaları Marksist geleneğin de etkisinde eleştirel yaklaşımı öne çıkarmaktaydı. Eleştirilerin ideolojik ve politik zemine taşınmasıyla birlikte Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin dönemin siyasal otoritelerinin şimşeklerini üzerine çekmeye başlamasına zemin hazırladı, bu da kurucu ekibin Merkez’den ayrılmasına neden oldu. Hall, Williams, Hoggart gibi geleneğe asıl can verenlerin ayrılmasıyla birlikte Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi çalışmalarını daha ılımlı bir tavırla sürdürmeye yöneldi. Bir süre sonra da Merkez kapanarak lisans ve lisansüstü eğitim verecek olan bölüme dönüştü. Böylece kültürel çalışmalar İngiltere’de asıl oluşturucu temelinden uzaklaşarak varlığını sürdürmeye yöneldi.

Kültürel çalışmaların öyküsü İngiltere’de bu şekilde devam ederken, bir yandan da dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı dinamiklerle varlık göstererek yayılmaya başlamıştı. Bu anlamda varlık gösterdiği ilk ülkelerden biri Avustralya’dır. Akademik anlamda İngiltere’nin büyük ölçüde etkisinde olan Avustralya’nın söz konusu geleneği ilk sahiplenen ülkelerden biri olduğu dikkati çekiyor. Kültürel çalışmalar üzerine dernekleşmeye de (Kültürel Çalışmalar Derneği) gidilen Avustralya’da kültürel çalışmalar alanında dergi ve kitap yayınlarının da yapıldığı dikkati çekiyor. *International Journal of Cultural Studies* bu alanda önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir. Avustralya’nın bu düşünsel geleneği sahiplenmesinde dikkati

çeken önemli nokta, bu alandaki çalışmaları dernekleşme yoluyla akademik yapının dışına da taşımalarıdır. Bir yandan lisans ve lisansüstü programlarla, akademik dergilerle söz konusu geleneğin akademik işleyişin içerisinde devam etmesini sağlarken, diğer yandan da geleneği sivil alana taşıyarak toplumsal düzeyde etkin bir hale gelmesine gayret etmişlerdir. Böylece belki de kültürel çalışmaların İngiltere’de karşılaştığı sorunların daha baştan önüne geçilmesi amaçlanmıştı.

İngiltere’nin ardından kültürel çalışmalar geleneği Amerika Birleşik Devletleri’ne de taşınır. İletişim alanının önemli isimlerinden John Fiske burada öncülük rolünü üstlenerek kitle iletişimi, popüler kültür, iletişim sosyolojisi alanındaki çalışmalarla kültürel çalışmalar alanını sentezlemeye yönelir. Benzer yönelimin Kanada’da ortaya çıktığı gözlenmektedir. Dolayısıyla da gerek Amerika gerekse de Kanada’da kültürel çalışmaların giderek iletişim biliminin bir alt dalı haline geldiği gözlenmektedir.

Kültürel çalışmaların en çok ilgi gördüğü ülkelerin başında ise Hindistan geliyor. Yüzyıllar boyu İngiliz sömürgesi olmasının da etkisiyle tıpkı Avustralya’da olduğu gibi Hindistan’da da pek çok üniversitede kültürel çalışmaların lisans ve lisansüstü bölümler olarak yapıldığı görülmektedir. Hindistan kültürel çalışmalarının bugün hala Stuart Hall, Richard Hoggart ve Raymond Williams’ın çalışmalarının etkisinde devam ettiği gözlenmektedir. Hindistan’dakine benzer bir durum Pakistan için de söylenebilir. Pakistan’ın da tıpkı Hindistan gibi uzun süre İngiliz sömürgesi olması nedeniyle İngiltere’nin akademik ve düşünsel geleneğinin etkisindedir. Dolayısıyla Hindistan’da olduğu gibi Pakistan’da da kültürel çalışmalar aynı doğrultuda yaygınlık göstermiştir. Ünlü Pakistanlı düşünür ve akademisyen Ziauddin Sardar buna öncülük etmiştir.

Bunların yanı sıra Asya, Latin Amerika ve Afrika’nın çeşitli üniversitelerinde de kültürel çalışmalar akademik/düşünsel geleneği medya, popüler kültür, sömürgecilik ve post sömürgecilik, postmodernizm, post yapısalcılık vb. yaklaşımlar temelinde sürdürülmektedir.

Kültürel çalışmaların öncelikli olarak Hindistan, Pakistan, Latin Amerika, Afrika, Güney Asya ülkeleri gibi yerlerde benimsenmesi ve yaygınlık göstermesinin onun karakteriyle ne denli uyumlu olduğuna da burada dikkat çekmek gerekir. Bu ülkeler uzun süre Batılı ülkelerin sömürgesi olmuş, ekonomik olarak hiçbir zaman tam olarak toparlanamamış, buna bağlı olarak toplumsal ve kültürel kimlik açısından da sürekli bir mücadele süreci içerisinde bulunmuşlardır. Kültürel çalışmaların görmezden gelineni, ezileni, ikincilleştirileni öncelikli çalışma alanı olarak alması yönündeki eğiliminden dolayıdır ki bu alan, adı geçen ülkelerin akademik/entelektüel çevrelerince de benimsenmiş ve kendi özgün koşullarına entegre edilerek sürdürülmüştür. Aynı geleneğin Amerika ve Kanada gibi ülkelerde ise ana akım/liberal medya, iletişim ve popüler kültür çalışmaları içerisine entegre edildiği dikkati çekiyor.

Kültürel çalışmalara Türkiye’de de duyarsız kalınmadı. Özellikle iletişim, sosyoloji, filoloji ve edebiyat çevreleri bu düşünsel gelenekle yakından ilgilendiler. Eleştirel yaklaşıma ve Marksist düşünceye yakın duran akademik ve düşünsel çevreler ağırlıklı olarak İngiliz Kültürel

Çalışmalar geleneğine sempati duyarken liberal ve ana akım yaklaşımları benimseyenler Amerikan tarzı kültürel çalışmalar geleneğine sempati duymaktalar. Türkiye’de Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin öncülüğünde başlayan kültürel çalışmalar lisansüstü programları kapsamında bugün çeşitli üniversitelerde aktif olarak eğitim verilmektedir. Sabancı Üniversitesi örneğinde olduğu gibi bazı üniversitelerde de lisans bölümleri açılmış bulunuyor. Ancak bu denli yoğun ilgiye karşın Türkiye’de kültürel çalışmalar alanındaki yönelimlerin çoğunda bir dağınıklık söz konusudur. Birkaç üniversiteyi ayrı tutarsak, üniversitelerin çoğunda kültürel çalışmalar, medya ve kültürel çalışmalar, kültür incelemeleri vb. adlarla açılan programların kültürel çalışmalar akademik/düşünsel geleneği ile tam olarak ilgisi olmadığını söylemek yanlış olmaz. Gelişigüzel hazırlanan ders müfredat ve içeriklerinden de anlaşılan odur ki Türkiye’de kültürel çalışmalarla ilgilenen akademisyenlerin çoğu onu ya antropolojiyle karıştırıyor ya da tam olarak ne tür bir anlayışa, bir bilimsel/düşünsel karaktere sahip olduğunu, hangi düşünsel paradigmanın içerisinde yer aldığını tam olarak kavramış değiller. Dolayısıyla da Türkiye’de bir yandan çok az sayıdaki akademisyen kültürel çalışmalar alanıyla bilinçli olarak ilgilenmekte, geri kalan çoğunluk ise aslında özenti sonucu söz konusu alanla ilgilenmeye çalışmaktadırlar. Ama yine de söz konusu alana yönelik ilgiler en azından entelektüel anlamda bir açılım ve zenginlik olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Bu yazıda kültürel çalışmaların ortaya çıkış ve gelişim öyküsü değini niteliğinde ele alındı. Buna göre İngiltere’de akademik/düşünsel bir gelenek olarak doğan ve bu ülkenin sosyolojik, ekonomik, politik ve kültürel dinamikleri içerisinde gelişerek interdisipliner bir karaktere bürünen kültürel çalışmalar oradan bütün dünyaya yayılmıştır. Kendi içerisinde bir bilim dalı olmayıp, akademik nitelikte düşünsel bir alan olarak gelişme gösteren gelenek sosyal ve beşeri bilimlerin tüm alanlarıyla bir biçimde etkileşim oluşturmuş, hemen hemen bütün bilimsel disiplinlerle karşılıklı besleme ve beslenme ilişkisi kurmuştur. İngiltere’de özellikle de Marksist düşünürler tarafından eleştirel bir tavırla geliştirilen kültürel çalışmalar, oradan tüm kıtalara, dünyanın çeşitli ülkelerine yayılarak, gittiği her ülkenin sosyoekonomik, siyasal ve kültürel dinamikleri içerisinde oraya özgü bir karaktere bürünerek varlığını sürdürmüştür.

Kültürel çalışmalar geleneği her ne kadar bilimsel bir disiplin haline gelemediyse de akademik ve düşünsel alanda oldukça etkin bir alan/gelenek olarak yerini almıştır. Kendine özgü kuram, kavram ve yöntemlerin gelişmesine de ortam oluşturan kültürel çalışmalar geleneği bu yanıla bilimsel ve düşünsel alana önemli katkılarda bulunmuştur. Irk, etniklik, cinsiyet, toplumsal sınıf, alt kültür, öteki vb. kimlik ve kültür alanındaki çalışmaların sistemli biçimde yapılması kültürel çalışmalar geleneğinin içerisinde başlatılmıştır. Toplumdaki farklılıkların ayırıcına varılmasında, toplumu oluşturan bireylerin özne olarak görülmesinde, bireysel özgürlüklerin tanınmasında, farklı kimlikli ve kültürel grupların varlıklarının onaylanmasında kültürel çalışmalar geleneğinin önemli katkıları olduğu söylenebilir. Aslında II. Dünya Savaşı sonrası Batı dünyasında, özellikle de sosyal ve beşeri alandaki çoğu yönelimde kültürel çalışmaların etkisinin olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz.

Ancak diğer yandan da burada önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekiyor. Sosyal ve beşeri bilimlere ve akademik çalışma alanlarına önemli kavramsal, kuramsal ve yöntembilimsel katkılar sunan kültürel çalışmalar geleneğinin bugün gelinen noktada kısır bir döngü içerisine girdiği gözlenmektedir. Aslında karakteri gereği bu alan, dönemsel ve yerel ortamın koşullarına göre dönüştürülmeye, geliştirilmeye ve zenginleştirilmeye elverişlidir. Ancak gerek Türkiye’de gerekse dünyanın pek çok yerinde kültürel çalışmalar üzerine yapılmakta olan çalışmaların çoğunun hala İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneğinin sınırlarının dışına çıkamadığı ve kendisini tekrardan öteye gidemediği görülmektedir. Oysa kültürel çalışmalar gerek kuramsal gerekse yöntembilimsel yapısı gereği esnek bir interdisipliner alandır. Dönemsel ve ortamsal koşullara göre her akademik çevre kendine özgü kültürel çalışmalar yapabilir ve yapması da gerekir. İngiliz Kültürel Çalışmalar nasıl ki o dönemin öncelikli sorunları olan etniklik, ırk, cinsiyet vb. konulara odaklanmıştı, aynı şekilde günümüzde de örneğin, dijitalleşme, göç, mülteci, sığınmacı, salgın, ekonomik kriz gibi sorunlardan hareketle kültürel çalışmalar yapılabilir. Kültürel çalışmalar interdisipliner alanı dönemsel ve ortamsal koşullara özgü sorunlar ve konular üzerinde çalışmak için gerekli kuramsal ve yöntemsel olanaklar sunmaktadır. Akademik çevrelerin ise bu kuramsal, kavramsal ve yöntemsel olanakları kullanarak, gerektiğinde de onlara yenilerini ekleyerek, bu alanı güncel sorun ve konular etrafında aktif tutmaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

Kaynakça/References

- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (Y. Alp, M. Özışık, Çev.). İletişim Yayınları.
- Eliot, T.S. (1987). *Kültür Üzerine Düşünceler* (S. Kantarcıoğlu, Çev.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Foucault, M. (2001). *Yapısalcılık ve post yapısalcılık* (Ü. Umaç ve A. Utku, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault, M. (2017). *Özellik ve hakikat* (S. Yardımcı, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Hall, S. (1973). *Encoding and Decoding in the Television Discourse*. Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies.
- Hebdige, D. (1988). *Gençlik ve Atkültürleri* (E. Tarım, Çev.). 1. Basım, İletişim Yayınları.
- Hoggart, R. (2009). *Uses of Literacy Aspects of WorkingClass Life* - Penguin Modern Classicc, Penguin Books.
- Hyppolite, J. (1973). *Studies on Hegel and Marx* (J. O’neill, Çev.). New York: Harper Torchbooks

- Kojève, A. (2000). *Hegel Felsefesine Giriş* (S. Hilav, Çev.). İstanbul: Y.K.Y.
- Marx, K ve Engels, F. (2008), *Komünist Manifesto* (C. Üster ve N. Deriş, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- McRobbie, A. (2000). *Feminism and Youth Culture*. Palgrave Macmillan.
- Thompson, E. P. (2015). *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* (U. Kocabaşoğlu, Çev.). 4. Baskı, İletişim Yayınları.
- Thompson, E. P. (2006). *Avam ve Görenek* (U.Kocabaşoğlu, Çev.). Birikim Yayınları.
- Williams, R. (1983). *Culture and Society 1780-1950* (2. bs.). Columbia University Press.
- Williams, R. (1974). *Television: Technology and Cultural Form*. London: Fontana.
- Williams, R. (1985). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Oxford University Press.

